

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР У ПЛОДІВНИЦТВІ

А.Г.Богатов, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Підкомплекс з виробництва та переробки плодів — одна з важливих складових агропромислового комплексу України, завдання якого полягає не тільки в забезпеченні внутрішньодержавних потреб у плодах та продуктах їх переробки, а й у виробництві цієї продукції на експорт. У загальному обсязі виробництва валової продукції рослинництва країни на плодівництво припадає понад 6%. У найурожайніший за останній період 1997 р. усіма категоріями господарств було вироблено 2,8 млн. т плодоягідної продукції, що становить 29% від обсягу виробництва країн СНД та 4% — країн Європи. Серед багатьох європейських країн наша держава вирізняється досить сприятливими ґунтово-кліматичними умовами для вирощування великої кількості плодкових культур помірного клімату, а південь України до того ж має достатній природний і біологічний потенціал для промислового виробництва плодів абрикоса, персика, черешні, тобто теплолюбних культур з обмеженим ареалом вирощування у країнах ближнього зарубіжжя.

У доринковому періоді плодівництво, як база розвитку досліджуваного підкомплексу, де об'єктами є плодіві культури, та яка істотно відрізняється від інших галузей у силу специфічних особливостей плодкових дерев, відзначалася високим рівнем спеціалізації та інтенсифікації виробництва, а також інтеграцією з промисловою переробкою і довгостроковим зберіганням продукції в місцях її вирощування.

В різні періоди розвитку держави, проблеми формування та ефективного функціонування плодпродуктового підкомплексу АПК розглядалися вченими і практиками у більшості випадків з точки зору відомчої зацікавленості, оскільки високі фіксовані ціни на плоди та продукти їх промислової переробки, а також система гарантованого збуту забезпечували непогану ефективність навіть за

дуже низької врожайності насаджень [2]. Але порівняно з господарствами ринкового типу на Заході у більшості садівницьких господарств не були освоєні прогресивні способи формування насаджень, методи регулювання врожаю, технології управління якістю продукції і засоби захисту насаджень від приморозків [3]. І як наслідок, широке запровадження ринкових відносин, які пов'язані з отриманням миттєвого результату, конкуренція із зарубіжними товаровиробниками плодової продукції поставили підкомплекс у важкі економічні умови.

В цих умовах при відсутності цільової державної підтримки плідівництва починає занепадати і зберігається (у більшості випадків на ентузіазмі) в спеціалізованих господарствах, яким для виживання необхідна широка диверсифікованість виробництва, пов'язана з товарним виробництвом саджанців, глибокою переробкою одержаної продукції, доведення її до стадії кінцевої реалізації. У зв'язку з цим, якщо приблизно 10 років тому ми могли чітко виділити типи садівничих господарств — плідівничі, плідорозсадники тощо, то на даному рівні ринкового розвитку виживають комбіновані господарства, тобто, відбувається змушений відхід від вузької спеціалізації в плідівництві, значною мірою зумовлений фінансовими розуміннями. При такому стані незабаром можна втратити плідівництво як галузь у сільськогосподарських підприємствах. Саме тому виникає необхідність дослідження питань стосовно забезпечення ефективного функціонування плодопродуктового підкомплексу.

Об'єктивно оцінюючи стан у плідівництві, необхідно визнати, що нині тут мають місце негативні тенденції спаду виробництва та його ефективності. Президент України Л.Д.Кучма на Всеукраїнських зборах селян 9 лютого 1999 р. зазначив: “Фактично втрачається такий традиційний для України напрям, як садівництво...”. Аналіз стану цієї галузі в сільськогосподарських підприємствах України свідчить, що виробництво плодової продукції у 2002р. порівняно з 1985р. зменшилося на 1223 тис. т (з 1399 тис. т до 176 тис.), або у 8 разів.

Оскільки продукція плідівництва швидкопсувна і малотранс-

портABELьна, тому необхідно ряд умов для її збереження: швидка реалізація і переробка. З огляду на це створення фермерських господарств подібного типу дуже проблематичне. Сади на слаброслих підщепах починають плодоносити й окуповуватися на 5-6 рік, на сильнорослих — на 8-10 рік, тому без цільової державної чи іншої фінансової підтримки неможливий розвиток плідівництва у цих господарствах.

Стан плідівництва Миколаївської області практично цілком відображує загальну картину стану цієї галузі в Україні.

Таблиця 1

**Розвиток плідівництва в Миколаївській області
(всі категорії господарств)**

Показники	Роки						2002р. у % до 1990р.
	1990 р.	1995 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	
Площа у плодоносному віці, тис.га	15,3	15	11,5	10,7	10,7	10,1	67,7
Урожайність, ц з 1 га	55,4	47,6	10,4	22,2	21,1	19,5	23
Валовий збір, тис.т	84,9	71,3	12	23,7	22,5	19,8	23,3
Кількість реалізованої продукції, тис. т	20,1	13,5	3,3	4,3	9,9	7,6	37,8

Як видно із таблиці 1, за період з 1990 року по 2002 рік відбулося скорочення багаторічних насаджень на 32,3% а також значно змінилися інші кількісні показники. Валовий збір плодів зменшився на 76,7%, товарність склала 37,8% до рівня 1990 року. Значно знизилася врожайність плодівних культур. У деяких садівничих господарствах вона складає 7-10 ц з га. При цьому за період з 1996 року по 2002 рік собівартість зросла майже в 2,5 рази, а ціна реалізації — в 2,1 рази. Плідівництво перетворилося на низькорентабельну галузь (табл. 2.).

Цей процес, особливо в частині організованих закупівель плодів, не міг бути компенсований зростанням ролі особистих

підсобних господарств, садівничих товариств і інших форм сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 2

**Економічна ефективність виробництва плодів
в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області**

Показники	Роки					2002р. у % до 1996р.
	1996 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	
Прямі витрати праці на 1 ц, люд.-год.	10,4	25,5	12,3	10,7	15,5	149
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	23,19	121,53	34,82	48,16	57,27	246,9
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	29,8	82,8	58,9	60,3	62,65	229,3
Рівень рентабельності (збитковості),%	17,8	-36	-8,8	17,6	9,4	-8,4в.п.

Збільшення частки ОПГ у плодівій продукції зумовлено прагненням населення до одержання екологічно чистої продукції та зміною структури виробництва у бік збільшення площ під кісточковими культурами. Так, в особистих підсобних господарствах селян Миколаївщини зосереджено 2500 гектарів персикових насаджень, в той час, як по корпорації Миколаївсадвинпром лише 2000 га, у приватному секторі Миколаївщини вирощується понад 70% плодово-ягідної продукції. У ОПГ є можливість залучення індивідуальних нагромаджень для придбання посадкового матеріалу і формування садів, вирішується проблема більш високих трудовитрат (витрати праці на гектар плодоносного саду складають близько 800 люд.-год. на рік, що на кілька порядків вище в порівнянні із зерновими культурами) і не постає так гостро питання про самоокупність. Ці та інші фактори при забезпеченості земельними угіддями позитивно впливають на перспективність подальшого розвитку плодівництва в ОПГ. Але при цьому слід зазначити винятково низьку товарність, не більш 3-4%.

Сучасна ситуація у плодівництві вимагає зміни ставлення до проблеми врівноваження попиту і пропозиції та удосконалення у зв'язку з цим структури виробництва, освоєння і впровадження

новітніх технологій на всіх стадіях просування продукції до споживача. І якщо підприємству складно вплинути, наприклад, на паритетність цін, то використання новітніх досягнень в селекції, агротехніці, технології переробки залишається найважливішим внутрішнім резервом підприємства в справі підвищення ефективності плодівництва.

За даними Всеросійського інституту садівництва ім. І.В.Мічурина, високоефективне виробництво плодів можливе лише за умов наявності цілісної системи взаємозалежних факторів, виключення або неправильне використання кожного з яких може призвести до істотного зниження ефективності.

Ці фактори можна поділити на такі групи: фактори виробництва (інтенсивні ринкові сорти і оптимальні еколого-географічні умови; інтенсивні конструкції насаджень — слаборослі рослини з компактними формуваннями, ущільнені схеми посадки; якість посадкового матеріалу і відповідні технології; спеціальні технологічні операції — формування, нормування плодоносіння, зелені операції; мінеральне живлення, зрошення, передзбиральні технології; ґрунтова агротехніка, інтегрована система захисту); фактори інфраструктури (технології збереження, технічні засоби, товарна обробка, тара, транспортні засоби, дороги, система реалізації — оптові ринки, аукціони); соціально-економічні фактори (відносини власності на засоби виробництва, наявність системи стимулів для якісної, продуктивної праці, оптимальна кредитна і податкова політика держави, система ціноутворення на засоби виробництва, трудові ресурси і їхня кваліфікація).

На підставі даної системи факторів проведений аналіз економічних і організаційно-технологічних показників стану галузі плодівництва Миколаївської області свідчить, що плодівництво в цілому не відповідає наведеним критеріям: більше 70% плодівних насаджень перевищують 30-35 літній вік, сортимент у більшості — неконкурентоспроможний, типи садів у більшості — екстенсивні, на слаборослих підщепах, із трудомісткими формуваннями, вихідна якість посадкового матеріалу — низька, система захисту — неякісна, гербіциди практично не застосовуються, спеціальні операції,

передзбиральні обробки для поліпшення якості плодів не використовуються, засоби механізації — енерго- і металомісткі, тара — низькоякісна, низька якість зберігання, товарна обробка — примітивна, технічні засоби практично відсутні, транспортні засоби та дороги мало пристосовані для забезпечення збереження якості продукції, практично відсутня ринкова інфраструктура, рівень кваліфікації садівників як фахівців, так і керівників невисокий, недосконала система передачі знань.

Одна з причин такого положення — недостатність комплексних розробок по системі ведення плодівництва, орієнтованих на кінцевий результат.

Таким чином, низька ефективність галузі багато в чому обумовлена недоліками організаційно-економічного, технологічного і фінансового забезпечення.

Зазначені недоліки можуть бути істотно виправлені при розробці і освоєнні інтегрованої системи виробництва, переробки, збереження продукції та доведення до споживачів плодів як у свіжому, так і в переробленому вигляді із заданими параметрами якості.

Інтегрована система передбачає стабільне одержання оптимального врожаю плодів з одиниці площі при низькій собівартості, високій якості, мінімальному використанні препаратів, забезпечує захист навколишнього середовища, збереження плодів осінньо-зимових сортів протягом 10 місяців з мінімальними втратами і доведення їх до споживача без істотного зниження якості продукції.

Для вирішення конкретних завдань щодо стабілізації ситуації в плодощипковому підкомплексі області необхідно забезпечити:

- розробку і впровадження комплексної науково обґрунтованої програми по виходу плодощипковому підкомплексу області з кризового стану і його стійкому розвитку;
- в умовах існуючого дефіциту на основні види ресурсів централізоване і цільове використання матеріально-технічних і фінансових засобів;
- вирішення питання про потребу у новітніх сортах,

технологіях та іншій науково-технічній продукції та збільшення числа її споживачів.

З метою створення ефективного організаційно-економічного механізму, що забезпечує зацікавленість усіх ланок підкомплексу в роботі на кінцевий результат, доцільно розробити і здійснити ряд заходів для створення інтегрованої організаційної структури підкомплексу з відповідною єдиною системою управління, а також нового економічного механізму взаємовідносин між виробниками плодової продукції, плодопереробними, торговими, обслуговуючими та іншими підприємствами підкомплексу.

Визначаючи основні умови і принципи функціонування підприємств плодового підкомплексу необхідно виходити з наступних моментів:

1. Підприємства плодового підкомплексу функціонують практично роз'єднано, без економічного і виробничого ув'язування, без належного врахування інтересів сільськогосподарських товаровиробників. Тому однією з важливих умов функціонування підприємств сільського господарства, переробки і торгівлі в плодovому підкомплексі є об'єктивне розуміння кожним необхідності спільних зусиль по виробництву і реалізації кінцевого продукту, установленні визначеного паритету цін, хоча б у рамках галузей агропромислового комплексу області.
2. Успішна реалізація тези про узгоджену роботу підприємств АПК вимагає дотримання принципу відповідальної самостійності кожним підрозділом, цехом, підприємством. Необхідне широке використання договірних відносин з жорсткими умовами матеріальної відповідальності за їхнє порушення.
3. У сучасній ситуації в плодopодуктовому підкомплексі АПК у кожному підприємстві, районі, населеному пункті необхідно об'єднувати зусилля на вирішення різних конкретних задач. На певний період (період становлення) можливе використання єдиноначальності для виконання рішень, прийнятих колективом або групою підприємств. У

теперішніх умовах необхідне ефективне використання елементів адміністрування.

4. Варто зберігати принцип самостійності підприємств, хоча на якийсь обмежений період можлива робота в умовах централізації, якщо якесь конкретне підприємство потрапило в критичну ситуацію і практично не може ефективно функціонувати самостійно.
5. Створення інтегрованих структур у плодovому підкомплексі може і повинне здійснюватися з обов'язковим дотриманням прав власників земельних часток і майнових паїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грищенко А. Зелен-диво "Зеленого гаю" // Сад, виноград, вино. – 2001. – № 4-5.- С. 52-57
2. Кондратенко П., Шестопаль О. Яблуко з промислового саду // Сільські вісті. – 1997. – № 22.- С. 4
3. Рul'єв В.А. Адаптація промислового садівництва // Економіка АПК.- 2002. – № 9.- С.27-29

УДК 631.152:358.114

РОЗВИТОК ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ – ВАЖЛИВИЙ ШЛЯХ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН СЕЛЯНСЬКИХ (ФЕРМЕРСЬКИХ) ГОСПОДАРСТВ

Н.В.Тютенко, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Кризовий стан багатьох фермерських господарств, спад виробництва в їх господарствах часто зумовлені відсутністю забезпечення виробничими ресурсами. В таких скрутних умовах фермери об'єднуються в офіційні та неофіційні кооперативи. Розміри таких об'єднань дуже нестабільні – від кооперативів, що складаються з 2-х – 3-х господарств, до 50-100 господарств. В Миколаївській області конкретно офіційно не існує жодного виробничого або